

Sådan oplevede jeg

29. august 1943

*

UDGÅET AF
BIBLIOTEKET'S
SAMLING

Marinekammerater !

Da jeg i "UNDER DANNEBROG"s august-nr. 1992, læste om opfordringen til at skrive om egne oplevelser omkring begivenhederne d. 29. august 1943; passerede en række billeder forbi mit indre øje.

Jeg så for mig, hvordan flådens skibe blev sænkede,- hørte de dumpe brag af detonationerne,- så brændende skibe,- og de tyske soldater som dukkede ud af morgendisen.

Jeg vil prøve at fortælle om det altsammen,- sådan som jeg oplevede dette drama.

*

50 år er lang tid at huske tilbage;- men skal begivenhederne fra dengang beskrives af folk som var med, så skal det naturligvis være snart,- inden de sidste "går fra borde",- om jeg så må sige !

*

Den 29. august 1943 befandt jeg mig,- som værnepligtig orlogsgast, på Holmen. Den dag glemmer ingen som var med!
Men for ret at kunne sætte sig ind i, og forstå sammenhængen i de hændelser som jeg vil beskrive, er det vist af betydning med nogle få indledende bemærkninger.

Jeg havde fået indkaldelsesordre til Søværnet og skulle stille på Holmen d. 2. febr. 1943.- (iøvrigt den selvsamme dag som slaget om Stalingrad endte,- og som senere blev betegnet som den dag hvor krigslykken i 2. verdenskrig vendte, til fordel for de allierede).
Vintrene 1942 og 1943 var meget strenge,- og den indledende rekruttskole på kaserneskipet "Fyen" var ret så barsk.

Efter denne skoletid blev jeg udstykket til tjeneste ved det nyligt oprettede "Luftværns-kompagni", som havde til opgave at slukke brande og iøvrigt varetage rednings- og opryddningsarbejde i tilfælde af luftangreb på Holmen. Desuden påhvilede det kompagniet at besætte alle militære vagter,- dels på selve Holmen,- dels på Redanerne.

Vort tjenestested var "Søværnets Kaserne"- "Nordfløjen".

*

Året 1943 var en ond tid i Danmark. Vort land var besat af fremmede tropper. Europa stod i flammer.

Når luftværnskompagniets vagtposter stod, om natten, og så ind over det mørkelagte København, kunne vi både se og høre eksplosionerne fra modstandsbevægelsens sabotage-aktioner.

Men vi stod bare der, så temmeligt passive,- og det passede os rigtigt dårligt.

*

Marinens
Bibliotek

00000075445

På Holmen gik livet imidlertid sin vante og reglementerede gang, gennem hele vinteren, foråret og sommeren 1943.

Luftværnsskompagniets mandskab tog deres vagter som de skulle. Og vi øvede alle de kendte discipliner som hører sig til : Vi havde marchøvelser - gevær-eksercist - brandøvelser - feltøvelser i Nordsjælland - skydeøvelser på skydebanerne på Amager - roede i travallerne - svømmede i havnen - trænede på atletikbanen -- altsammen almindelig rutine.

Men når vi havde landlov, mærkede vi, at "noget" var under opsejling. København svirrede af rygter.

Og selv om det var strengt forbudt, - ja så lyttede vi naturligvis til den engelske radio BBC fra London.

*

Om aftenen, den 27. august havde en del landlovsgæster samlet sig i den indre by i København, - og der var jeg iblandt.

Jeg kan huske, at vi marcherede i samlet trop hjemad mod Værftsbrovagten, - og hele vejen gennem Prinsessegade sang og skrålede vi af fuld hals, engelske og amerikanske sange.

En provokation affødt af indestængt harme over at være tvunget i taberens rolle.

Det var virkeligt ægte patriotiske følelser der har kom til udtryk. Vi ville ikke give op.

*

Hele dagen, - den 28. august - var som ladet med elektricitet på Holmen. En særegen anspændthed, - som slet ikke havde karakter af nervøsitet eller frygt; men som snarere gav sig udslag i en slags forcéret væremåde.

Vi ventede - som på noget uafvendeligt; men vi ventede i absolut tillid til hinanden. - Vi var et godt samarbejdet "team", Officerer-Befalingsmænd og menige Orlogsgæster.

Vore befalingsmænd var forøvrigt "Flyver-Underkvartærmestre og Underkanonierer -- betegnelser som sikkert ikke siger nutidens marinere ret meget".

*

Al landlov var denne 28. august suspenderet.

Og vi fornemmede en stadig stigende aktivitet ved anløbsbroerne nedenfor Søofficersskolen.

Det lå i luften, at noget usædvanligt var forestående.

*

Vi gik ikke til køjs, den aften, - vi fik heller ikke ordre til det. Vi fordrev tiden med kortspil (iøvrigt forbudt). Eller man lå på det hårde stengulv i samlingsstuen, med stålhjelmen til hovedpude.

Midt på aftenen hylede luftværnssirenerne, og vi blev beordret til et kommando-og beskyttelsesrum lige ved batteriet Sixtus.

Der sad vi så, - og tiden forekom os uendelig lang, ubeskæftigede som vi var. Jeg sad i smug og betragtede mine kammerater. Mange af dem kan jeg genkalde i min erindring- disse 50 år efter.

Unge, stærke og energiske mænd, som jeg følte mig stærkt knyttet til. Endnu kan jeg smile lidt, når jeg kommer til at tænke på de besynderlige "øge/kælenavne de havde :

"Gnomen" - "Ghandi" - "Uldhår" - "Jumbo" - "Sheriffen" og mange flere.

Hvor er de mon nu ?

*

Henad morgenstunden hørtes dumpe detonationer og spredt ild fra håndvåben.- Vi, menige orlogsgaster blev ivrige og forlangte at få vore karabiner og rekylgeværer udleveret. Vi ønskede ikke at blive fanget som rotter i en fælde, vi ville ud og bekæmpe fjenden, hvis han da kom. Men vore mere besindige befalingsmænd fik os dæmpet ned. Og, så kom meldingen om, at viceadmiral Vedel havde beordret flådens skibe sænket.- Det fik igen "adrenalin" til at pumpe kraftigt; men lige derefter fik vi ordre til at begive os til vore slukningskøretøjer.

*

Min gruppes "brandbil" var "Anker 43",- en aldrende Ford, lastbil med åbent lad. Den havde desværre sin faste plads i den anden ende af Holmen,- tæt bag ved Kuglegården,-- altså mere end 1 km. borte. Men vi måtte jo afsted, (uden våben) og uden at vide om vi ville møde tyske tropper,- som efter sigende rykkede frem over "Kongebroen". Vi nåede dog frem i god behold, uden at se noget til tyskerne.- Og så gjorde vi klar til brandudrykning.

*

På den tid havde man imidlertid ikke nogen "walkie-talkie" til rådighed, så vi havde nogle kommunikations-besværligheder. Vi kørte derfor hen mod "Modellsamlingen" for at afvente nærmere ordrer; men der dukkede så pludselig ud af morgendisken, en tysk kampgruppe. De blev såmænd lige så overraskede som os,- men de åbnede ikke ild, da de hørte råbet : "Feuer-leute" (Brandfolk). Så, vi var ganske vist sluppet med livet i behold, for en stund i hvert fald;- men vi var i fjendens vold,- og det var en meget ubehagelig fornemmelse. For vi kunne jo ikke vide hvad der videre kunne hændes.

*

Det småregnede lidt; men det var så småt begyndt at lysne. Tyskerne satte et par mand op på ladet til os,- og vi fik besked på at holde os rede til brandslukning. Jeg kan ikke mere huske hvordan vi gjorde os forståelige,- men vi må jo have talt tysk, (selv om det slet ikke passede os dengang).

"Anker 43" kørte nu, efter tysk ordre, mod "Søminegraven". Der lå minelæggerne "Lougen" og "Laaland", de lå begge halvt sunkne i havnebassinet og det brændte fra kommandobroerne.

Tyskerne forlangte nu, at vi skulle gå i gang med slukningsarbejdet. Men det var vi nu ikke alt for villige til.- Et koldt karabinløb i nakken er imidlertid en meget effektiv måde til at få folk til at makke ret.- Så vi riggede til med slanger og strålerør og begyndte at pumpe vand på "Laaland" (tror jeg). Sort røg væltede op og forringede den i forevejen dårlige sigtbarhed. Og vi ville jo ikke stå alt for nær på.- Et brændende skib, som måske var lastet med miner, er nok ikke det man allerhelst vil være i nærheden af. Men vi skulle jo.

Pludselig kom vi under beskydning. Vi så ganske tydeligt lyssporerne, og de kom tilsyneladende fra et dansk orlogsfartøj. Vi befandt os i det lille mellemrum der var/er mellem "Spanteloftsbygningen" og "Takkelagehusene".- Vi faldt ned som vi havde lært,- og der lå vi så og gjorde os så flade som vi kunne,- og det gjorde vore tyske vagter såmænd også.

Ingen af os kom dog noget til.- Beskydningen holdt da også snart inde, og da også brandene i minelæggerne syntes at ebbe ud, trak vi os ud af den lidt udsatte position vi var i.

Der var nu heller ikke mere at gøre der. Skibene var (til vor absolutte fryd) udbrændte og ubrugelige for tyskerne.

*

Vi fik nu ordre til at samle vore grejer sammen igen,- og det i en vis fart; (schnell-schnell sagde tyskerne),- men de behøvede såmænd ikke at skynde på os, for vi var mere end villige til at forlade dette temmeligt ubehagelige sted.

Så kørte vi over mod "Marsmarken" og til anløbsbroerne på den modsatte side. Dér lå depotskibet "Henrik Gerner". Også hun brændte og der havde tilsyneladende fundet en ildkamp sted. Der holdt i alt fald en tysk ambulance, så der måtte være sårede.

*

"Anker 43"'s besætning var begribeligvis bekymret. Der skete dog ikke yderligere, og ingen gav os ordre til noget som helst.- Jeg mindes ikke, at vi foretog nogen brandslukning på "Henrik Gerner";- ildebranden havde gjort sit arbejde, så heller ikke dette "krigsfartøj kunne bruges af tyskerne, og det var naturligvis godt set med de danske gasters øjne.

Heller ikke den tyske kommunikation syntes at fungere særligt godt, for intet skete i lang tid. Vi fik tid til at se os lidt omkring. Vi kunne se tyske fly (Stukas ?) i luften over os. - Og da vi så over imod "Mastekranen" kunne vi se panserskibet "Peder Skram" ligge halvt under vand med stærk slagside. Jeg tror vi nogle af de allerførste der så dette dramatiske skue med egne øjne. - Dengang kunne vi jo ikke vide, at dette billede senere skulle gå verden rundt.

På kajen lå der en del grej, som øjensynligt havde været beregnet til udprovantering;- blandt andet var der et par flasker vin. - Vi slog halsen over på dem, på kanten af kajen, og drak et par gode slurke hver,- det dulmede nerverne en smule,- for vi kunne jo slet ikke se hvordan det hele skulle ende.

*

Nu fik jeg en pludselig indskydelse,- jeg tog min spade, tog stålhjelm af og huggede "Messingankeret med Kronen" af. Emblemet puttede jeg i lommen. Jeg svor, at hvis jeg kom helskindet igennem alt dette, så ville jeg lade dette minde forgylde og forære det til min udkårne.

Og det har jeg virkelig gjort.- Når vi ved festlige lejligheder (i marine-sammenhæng) er klædt i aftendress, så bærer min hustru dette minde fra dengang : "Det gyldne anker med kronen over".

Og jeg må da tilstå, at det er jeg en lille smule stolt af.

Men dengang, lå alt dette langt borte i en ukendt fremtid.

Egentlig er jeg ikke klar over hvor lang tid vi var på kajen ved den brændende "Henrik Gerner",- for fornemmelsen af tid har en tilbøjelighed til at forsvinde under sådanne ekstreme forhold.

*

Men det var sikkert op ad formiddagen før "Anker 43" kørte ud gennem "Kongebrovagten" og ud på "Luftmarinestationen".

*

"Luftmarinestationen" var jo også før d.29.august beslaglagt og besat af tyske tropper.

"Anker 43"s befalingsmand var jo "Flyver-Underkvartermester" - og hans oprindelige tjenestested var netop "Luftmarinestationen" ; så det var en ydmygelse der sved, da vore tyske vagter inviterede os på formiddagskaffe i "deres" kantine.

Efter dette bedske måltid blev vi gennet ud til det øvrige danske personel. En del (om ikke alle) af det personel der havde befundet sig på Holmen, denne skæbnesvangre morgenstund var nu samlede på "Luftmarinestationen".

Vi sad i græsset i en stor firkant, - og tyske vagtposter pegede på os med deres maskinpistoler. Det var ret så deprimerende.

Vi havde tilladelse til at samtale; men ikke megen lyst.

De fleste af os var nu både trætte og nervøse ; for ingen kunne vide hvad der nu skulle ske med os.

Mon vi blev sendt til Tyskland - måske til en KZ-lejr ?

Vi havde jo hørt så meget, - og UFA's filmjournaler gjorde jo alt for at fortælle om det uovervindelige "Herrefolk".

Og hvor var vore officerer ?

Alle disse ubesvarede spørgsmål pinte os, denne bitre 29.august.

*

Det eneste lyspunkt vi kunne få øje på, var den ubestridelige kendsgerning, at flådens skibe var blevet sænkede, så de ikke faldt i hænderne på fjenden.

Men vi kendte ikke omkostningerne i døde og sårede marinere.

At sækningen af den danske flåde skulle få vidtrækkende følger i storpolitisk sammenhæng, kunne vi, trætte og tilsyneladende slagne orlogsgaster heller ikke vide.

Men netop denne dag blev Danmark først for alvor regnet for tilhørende "de allierede".

Så det militære nederlag blev vel, - set i det større og videre perspektiv - alligevel en sejr for Danmark.

*

I løbet af dagen - jeg husker ikke længere hvornår - marcherede flådens slagne mænd, under skarp bevogtning af tyske soldater, tilbage til Holmen, som internerede krigsfanger.

På vejen passerede vi de poster, der indtil for ganske få timer siden var betroet "Luftværnskompagniet"s folk. Nu stod der tyske vagtposter ;- det var ikke spor rart at se.

Men det skal retfærdigvis siges, at der fandt ingen overgreb sted. Alt foregik i god ro og orden.

En mønstring som skal have fundet sted foran Søofficersskolen har jeg ingen klar erindring om.

*

Hele "Luftværnskompagniet",- også vore officerer, var kommet igennem dagens skærmydsler uden alvorlige (legemlige) skrammer;- og det var vi naturligvis glade for at kunne konstatere.

Vagtposterne,- ude omkring på Holmen,- var blevet trukket tilbage, på fornuftig vis. Og det skylder vi vore ansvarlige foresatte en stor tak for. Det kunne ellers have udviklet sig til et skrækkeligt blodbad,- og til ingen verdens nytte.

Den primære opgave at forhindre tyskerne i at erhverve sig orlogsfartøjer til den videre krigsførelse, var jo løst perfekt.

*

Vi blev nu (atter) indkvarteret på "Søværnets Kaserne". Denne gang dog sammen med mange, mange andre orlogsgaster. Så der var sandeligt fuldt hus. Det gav dog ikke anledning til særlige problemer.- Vi var jo,- bogstaveligt talt,- i samme båd , allesammen.

*

Midt i alle fortrædelighederne oplevede vi en lille solstrålehistorie :

De ellers så grundige tyskere havde glemt at afbryde en mønttelefon (Syd-fløjen, under en trappe). Vi greb naturligvis omgående denne uventede mulighed til at ringe hjem og fortælle, at vi var i live og havde det godt. Endnu kan jeg se for mig ; den lange række af mænd, der stod der og ventede på deres tur til at ringe hjem for at berolige deres kære.

*

Og så endeligt til køjs (og det var hængekøjer dengang), denne mindeværdige

29.august 1943.

**

Tiden som interneret dansk orlogsgast på Holmen var jo en særpræget oplevelse. Der findes, mig bekendt, ikke meget på skrift om denne sære periode i vor flådes historie,- og da den tid hører uløseligt sammen med begivenhederne omkring d.29.august, har jeg tilføjet nogle enkelte bemærkninger om den tid også.

*

Unge mennesker med kræfter og virketrang bliver rastløse og ulykkelige under sådanne forhold.

Men den militære diciplin stod sin prøve,- også under disse vanskelige betingelser. - Og der opstod venskaber der holdt livet ud.

*

At narre tyskerne blev en yndet beskæftigelse. Det var nok en blanding af kedsomhed, gavtyvestreger og ægte patriotisme der fik os til at smugle uniformsgenstande og våben ud af Holmen,- ad de særeste kanaler.

Værftsarbejderne på "Orlogsværftet" var os mere end behjælpelige.

Den civile baker, der havde tysk tilladelse til at sælge sit bagværk til os gaster,- brugte en trehjulet cykel med en stor kasse. Og det hændte at der var "kontrabande" med ud mellem bagepladerne.

Ja vi fik såmænd selvste postvæsenet til at udsugle ting og sager der var "organiseret".

Postbilen var jo forsynet med "posthorn med krone over",- og dette "Kongelige" symbol havde den ganske særlige indflydelse på den tyske mentalitet: at denne bil vovede man aldrig at ransage !

Et pudsigt træk,- set med danske gasters øjne !

*

Året 1943 gik sin gang og vi hørte da ind imellem om begivenhederne uden for vor aflukkede verden.

Vi hørte om den stigende bølge af sabotager,- og om tyskernes brutale represalier.- Vi hørte med sorg og afsky om de danske jøders tragiske skæbne.

Var det virkeligt blevet levlevilkårene i vort fædreland ?

*

Men inden året for alvor gik på hæld, blev vi - helt mirakuløst - hjemsendt. Og vi var forståeligt nok lykkelige.- Men 2.verdenskrig var jo langt fra tilende. Endnu mange lidelser ventede forude,- endnu mange skulle falde i kampen for friheden,- inden den vidunderlige 5.maj endeligt oprandt.

Marinens årgang 1943, fik sin genindkaldelsesordre.- Flåden blev genopbygget.

Og nu er alt det jeg her har beskrevet så længe siden, at de færreste kan huske det.-- Alligevel bør d.29.august 1943 aldrig helt glemmes.

Det er en af den danske flådes mærkedage.

